

Anna Karatvuo

MIELIN KIELIN

Monikielisyys ja ylijäisy kirjailijan työssä

Kandidaatintutkielma

Jyväskylän yliopisto

Musiikin, taiteen ja kulttuurin

tutkimuksen laitos

Kirjallisuus

Syksy 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Anna Karatvuori	
Työn nimi MIELIN KIELIN Monikielisyys ja yllirajaisuus kirjailijan työssä	
Oppiaine Kirjallisuus	Työn laji Kandidaatin tutkielma
Aika Tammikuu 2024	Sivumäärä 20
<p>Tarkastelen tässä tapaustutkimuksessa monikielisuuden ja yllirajaisuuden vaikutuksia kirjailijaan ja hänen työhönsä, selvittämällä kirjailijan henkilökohtaista kokemusta monikielisuuden rikkauksista ja haasteista. Tutkin näitä teemoja kertomushaastattelun keinoin. Lisäksi paneudun aiempaan tutkimukseen ja tutkin monikielisuuden ja yllirajaisuuden esiintymistä kirjailijan esikoisteoksessa. Kielenvaihdos voi olla kirjailijalle valinta tai pakko. Se voi olla tyylittelykeino, tai olennainen osa kirjailijan identiteetin rakennusta.</p> <p>Suomen kirjallisuuden kenttä kaipaa päivittämistä, sillä vanhat instituutorakenteet eivät tunnista globalisaation myötä maahan tulleita, muunkielisiä kirjailijoita ja tämä rajoittaa heidän työskentelymahdollisuuksiaan. Toisaalta yllirajainen kirjailijaverkosto luo uusia maailmanlaajuisia kulttuurisia tiloja.</p>	
Asiasanat Monikielisyys, monikielinen, yllirajaisuus, yllirajainen, transnationaali, transkielinen, kirjailijaidentiteetti	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Faculty Faculty of Humanities and Social Sciences	Department Music, Art, and Culture Studies
Author Anna Karatvuo	
Title MIELIN KIELIN Monikielisyys ja ylijäisyys kirjailijan työssä	
Subject Literature	Level Bachelor's thesis
Month and year January 2024	Number of pages 20
<p>In this case study, I investigate how multilingualism and transnationalism affect professional writers, their work, and their professional identity by interviewing one multilingual and transnational writer about her personal experiences with these themes. I also dive into previous studies and explore how language and cultural themes like migration are present in the debut novel of the same writer. Bordering and cultural border-crossing have been studied widely in the last decades. In this study, I will reflect on multilingualism in its various versions, but I will focus on the multilingualism of the writing process itself. Changing the working language can be a method to find new ways to express, but it also can be a fundamental piece in the puzzle called the writer's identity.</p> <p>The Finnish Literary field needs to be updated. The institutional structures do not recognize today's challenges created by globalization and immigrant writers who write in a multitude of different languages. At the same time, gradually growing border-crossing networks of writers are creating new worldwide cultural spaces where they can belong.</p>	
Keywords Multilingual, transnational, translingual, writer's identity, cultural belonging	
Depository University of Jyväskylä	
Additional information	

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. METODOLOGIA JA TAUSTAT	2
2.1 Metodologia: Tapaustutkimus ja kertomushaastattelu	2
2.2 Aiemmasta tutkimuksesta	2
2.3 Case: Armas ja <i>Flora</i>	3
3. MONIKIELISYYS JA YLIRAJAISUUS	5
3.1 Äidinkieli ja sen asema monikielisessä maailmassa	5
3.2 Mitä on monikielisyys?	6
3.3 Ylirajaisuuden määritelmä	6
3.4 Luovasta kirjoittamisesta	7
4. MONIKIELISYYS JA YLIRAJAISUUS KIRJALLISUUDESSA	9
4.1 Monikielisyys kirjoitusprosessissa	9
4.2 Kielen valinnan problematiikka: Pakko vai vapaus	10
4.3 Transnationaali-identiteetti kielten ja rajojen sekamelskassa: Ylirajainen kirjailija Suomessa	11
4.4 Ylirajainen ja monikielinen kirjallisuus Suomessa	13
4.5 Maahanmuuttajataustaisen kirjailijan haasteet Suomessa	15
5. PÄÄTELMIÄ.....	17
LÄHTEET	19
LIITE: Kysymykset kirjailijalle	

1. JOHDANTO

Kirjoituskielellä on merkitystä erityisesti luovassa kirjoittamisessa, koska luovuus kumpuaa kirjailijan minästä. Mieli ja kieli, identiteetti, ovat sitoutuneet tiukaksi vyyhäksi jossa toista ei voi erottaa toisesta. Mitä tapahtuu kirjailijalle, kun työkieli ja työympäristö vaihtuvat?

Tutkimukseni tarkastelee kysymystä siitä, kuinka monikielisyys ja yllirajaisuus vaikuttavat kirjailijaidentiteettiin ja kirjoitusprosessiin, sekä pyrkii syventämään edeltävää tutkimusta selvittämällä kirjailijan henkilökohtaista kokemusta monikielisuuden rikkauksista ja haasteista. Pohdin, millaisia mahdollisuuksia monikielisyys ja yllirajaisuus kirjailijalle tarjoavat ja mikä saa kirjailijan valitsemaan työskentelyn toisella kielellä. Toisaalta käyn läpi myös teemoihin liittyviä haasteita, sekä kielen vaihdoksen vaikutusta kirjailijan identiteetteihin. Haastattelen tutkimukseeni Venezuelasta kotoisin olevaa, Helsingissä asuvaa kirjailija Lois Armasta ja tutkin hänen esikoisteostaan *Flora* (2023). Espanjankielinen Armas kirjoittaa englanniksi suomalaisista ihmisistä ja elämästä.

Edeltävässä tutkimuksessa on kartoitettu yllirajaisuutta ja monikielisyyttä Suomen kirjallisuuskentällä määrällisesti ja kasvottomasti. Tämän työn tarkoituksena on syventyä yhden kirjailijan subjektiiviseen kokemukseen ja tuoda intiimimpi näkökulma monimuotoiseen ilmiöön. Kuten Hanna-Leena Nissilä (2016a) huomauttaa väitöskirjansa otsakkeessa on sanassa maahanmuuttaja ”kitkerä jälkimaku” ja maahanmuuttajista puhutaan usein kasvottomana, harmaana massana. Tämän työ pyrkii antamaan kasvot ilmiölle ja sitä kautta tuomaan esiin monimuotoisuutta. Toisaalta tavoitteena on myös ymmärtää niitä monimutkaisia prosesseja, joita monikielisyyteen ja yllirajaisuuteen ammatillisella kentällä liittyy. Uudelle tutkimukselle on tarvetta, sillä globaalin muuttoliikkeen kasvaessa Suomen kirjallinen kenttä on suurten muutosten edessä.

Monikielisyyteen ja sen problematiikkaan paneutuminen on minulle tutkijana luonteva valinta. Puhun itse sujuvasti suomen lisäksi kahta kieltä: espanjaa ja englantia. Käytämme näitä kieliä perheessäni ja kommunikointi niitä sujuvasti sekoittaen on minulle arkipäivää. Kasvoin itse yksikielisessä kodissa, mutta minua inspiroi suuresti nähdä 1-, 2- ja 4-vuotiaiden lasteni viestivän ikäänsä nähden taitavasti näillä kolmella kielellä. Samaisten kolmen kielen hallinta helpotti haastattelun tekemistä valitsemani kirjailijan kanssa ja tunnen, että se auttoi syvemmän keskinäisen ymmärryksen saavuttamisessa.

2. METODOLOGIA JA TAUSTAT

2.1 Metodologia: Tapaustutkimus ja kertomushaastattelu

Tutkimukseni on tapaustutkimus, jossa käytän työvälineinä kertomushaastattelua. Keskityn tutkimuksessani yhteen monikieliseen kirjailijaan, sillä kirjoitusprosessi on hyvin henkilökohtainen, moniulotteinen ja tiukasti sidonnainen kirjailijan identiteettiin.

Kirjailijahaastattelu konkretisoi abstrakteja aiheita ja selventää kokonaisuutta. Haastattelu on toteutettu sähköpostitse kolmessa erässä marraskuun 2023 ja tammikuun 2024 välisenä aikana. Valitsin haastattelun muodoksi kertomushaastattelun, sillä se sopii subjektiivisen, kokemukseen perustuvan tiedon keräämiseen. Matti Hyvärinen (2017) määrittelee, että kertomushaastattelun tavoite on tuottaa kertomuksia tutkijan aineistoksi. Kertomushaastattelu voi käsittää pitkiä, ihmisiän pituisia aikoja, tai keskittyä yhteen tiettyyn ajanjaksoon, kuten tässä tutkimuksessa tapahtuu. Kertomushaastattelussa päärooliin nousee tapahtumien aikajärjestyksen sijaan ihmisen kokemus ja tulkinta tapahtumista. Kokemustieto on subjektiivista ja jäsentyy kertomushetken kautta. Kertominen ja tulkitseminen ovat molemmat olennaisia osia arkista ihmisenä olemista ja samalla myös kirjailijan työtä. (Hyvärinen, 145–147, 2017.)

Sivuan haastattelussa kirjailijan henkilöhistoriaa, jotta voin suhteuttaa hänen kertomuksensa monikielisuuden ja yllirajaisuuden kentälle. Keskitymme haastattelussa hänen esikoisteoksensa kirjoitusprosessiin ja siihen, miten edellä mainitut teemat näkyivät siinä. Kertomushaastattelu soveltuu hyvin tällaiseen tutkimukseen, sillä kirjoittaminen on aina subjektiivinen kokemus ja tavoitteena ei ole täysin yleistettävän, objektiivisen tiedon hankinta, vaan ilmiön ymmärtäminen tämän subjektiivisen kokemuksen kautta. Kertomushaastattelun avulla kerätyn tiedon vertaaminen aikaisempaan tutkimukseen antaa monipuolisen kuvan siitä, mitä monikielisyys ja yllirajaisuus kirjailijan työlle merkitsevät. Lisäelementtinä tutkin kirjailijan esikoisteosta, sekä monikielisuuden ja yllirajaisuuden esiintymistä siinä.

2.2 Aiemmasta tutkimuksesta

Monikielisyyttä ja transnationaalia kirjailijaidentiteettiä, sekä kielen vaikutusta kirjoittamiseen suomalaisessa viitekehyksessä on tutkittu enenevässä määrin 2010-luvulta eteenpäin (esim.

Kyllönen, 2011; Ropponen 2013; Grönstrand, Huss, ja Kauranen, 2019). Ylirajaisuutta Suomen kirjallisessa elämässä ovat tutkineet laajasti Hanna-Leena Nissilä nyk. Määttä (Nissilä 2016a; 2016b) ja Katri Talaskivi (2020; 2021). Muita monikielisyiden ja ylirajaisuuden suomalaista kenttää sivunneita ja siihen paneutuneita tutkijoita ovat mm. Kukku Melkas, Kristina Malmio, Julia Tidigs, Olli Löytty ja Eila Rantonen. Kansainvälisesti yksi- ja monikielisyyttä ovat tutkineet mm. Steven Kellman (2000), Debi Prasanna Pattanyak (2003) ja Yasemin Yildiz (2012). Transnationaalisia lähestymistapoja kirjallisuuden piirissä on haettu monikulttuurisuustutkimuksesta, rajatutkimuksesta, jälkikolonialisesta tutkimuksesta ja diasporatutkimuksesta (Nissilä, 2016a, 73–74).

Tämä työ pyrkii tuomaan yhden näkökulman lisää edeltäviin tutkimuksiin. Uskon, että tutkimusta kannattaa päivittää jatkuvasti sillä globalisaation ja muuttoliikkeen myötä kirjailijan työskentelypiiri, sekä kieli- ja kulttuuriympäristö ovat jatkuvassa muutoksessa. Esimerkiksi Talaskiven väitöskirjan (2021) laaja haastattelumateriaali selvittää monikielisten kirjailijoiden ilmiötä Suomessa määrällisesti ja kasvottomasti, kun taas tätä tutkimusta varten tekemäni kirjailijahaastattelun tarkoituksena on syventää ymmärrystä siitä, kuinka yksittäinen kirjailija kokee monikielisyiden, sekä millaisia haasteita ja rikkauksia siihen liittyy. Yksittäisen kirjailijan työprosessiin paneutuminen mahdollistaa myös syväluotaavan tutustumisen hänen tuotantoonsa, tässä yhteydessä monikielisyyttä ja ylirajaisuutta sivuvaan esikoisteokseen.

2.3 Case: Armas ja *Flora*

Helsinkiläinen 36-vuotias kirjailija, Lois Armas, on syntynyt Venezuelassa ja asunut aiemmin lisäksi muun muassa Galiciassa Espanjassa. Suomessa hän on asunut viimeiset 12 vuotta. Armasin äidinkieli on espanja, mutta hän puhuu sujuvasti myös englantia, galegoa ja suomea. Armas kirjoitti esikoisteoksensa, *Floran*, englanniksi. Suomennettu teos on julkaistu vuonna 2023. Armas kuvaa romaanissaan pääkaupunkiseudun ihmisten arkea ja tuo hienovaraisesti esiin kielen, kulttuurierojen ja ennakkosenteiden vaikutusta arkiseen elämään monikulttuurisissa ihmissuhteissa. Hän käsittelee teoksessaan myös vanhemmuuden, erityisesti äitiyden, sekä ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden teemoja. Kirjan nimihenkilö, Flora, on venezuelalainen espanjankielinen nuori nainen, joka rakastuu suomalaiseen mieheen ja muuttaa hänen luokseen Helsinkiin asumaan. Floran ympärille muodostuu joukko hyvin erilaisia, eri ikäisiä ihmisiä. Heitä yhdistää lämmin rakkaus Floraan, vaikka kaikki eivät häntä hyvin tunnekaan. Florasta

huokuva lämpö, ja toisaalta mutkattomuus, saa ihmiset ihastumaan häneen ja nauttimaan hänen seurastaan. Armas kuvaa päähenkilöään muiden henkilöiden ajatusvirran kautta: Floran kuvajainen piirtyy kuin epähuomiossa heidän omien tarinoidensa ohessa.

I wrote a chapter from Flora's point of view, but it didn't feel true to me. What felt true, though, was what the others were seeing in her; how they saw her was as far as I could see too: glimpses. The rest is the reader's own construction. -- [A]nother reason for leaving Flora's voice out was that the essence of the story is not really Flora's story but what happens around her, which is in turn the essence of what I wanted to tell: a story about life that is surrounded by her experience of migration. (Armas, 4.1.2024.)

Teoksessa ei myöskään suoranaisesti puhuta kielimuurista tai muista kielenvaihdoksen vaikutuksista, mutta ne nousevat luontevasti esiin siellä täällä pitkin tekstiä: Flora pyrkii kotoutumaan ja opiskelee suomea. Poikaystävä ei tue opinnoissa, mutta Flora saa tukea muualta. Pariskunnan välit viilenevät sitä myötä, kun Flora integroituu uuteen kotimaahansa. Kirjan lopulla Flora löytää kuin vahingossa suomalaisen, espanjaa puhuvan ystävän ja se tuo hänelle lohtua vaikeiden ratkaisujen keskellä.

3. MONIKIELISYYS JA YLIRAJAISUUS

3.1 Äidinkieli ja sen asema monikielisessä maailmassa

Ennen kuin voi puhua monikielisyydestä, on syytä perehtyä äidinkieleen ja sen problematiikkaan. Tutkimuksessa määritellään usein, että äidinkieli on ensimmäinen lapsuudessa opittu kieli: äidin tai lähimmän huoltajan käyttämä kieli. Toisaalta äidinkieli on se kieli, johon käyttäjä identifioituu ja jota hänen lähipiirinsä käyttää. Ihmisen ymmärrys kieliympäristöstä katsotaan rakentuvan tämän yhden äidinkielen kautta. Kielitieteilijä Debi Prasanna Pattanyakin mukaan useita äidinkieliä voi olla vain ihmisellä, joka on oppinut nuo kielet yhtä aikaa lapsuudessaan. (Pattanyak, 2003a, 38–42.) Toisen näkemyksen mukaan äidinkielen asemassa oleva kieli voi vaihtua ihmisen elämän aikana. Joskus äidinkielen taito taantuu käytön puutteesta ja primäärikielen asemaan nousee joku toisista, mahdollisesti aikuisena opituista kielistä (Latomaa ym. 2013, 169; Talaskivi, 2020, 6). Kielitieteilijä Yasemin Yildizin näkee, että vallalla oleva yhden äidinkielen paradigma on perua 1800-luvun lopun Euroopasta, jota hallitsivat vahvat kansallisaatteet. Paradigman mukaan kaikilla on vain yksi ”true language” oikea kieli, toisin sanoen äidinkieli. Tätä periaatetta on vahvistettu viime vuosisadat erityisesti koulutuksen keinoin¹. Viime vuosikymmeninä esiin noussut monikielisyyys ei siis ole uusi asia, tai ole ollut kateissa viimeiset parisataa vuotta, vaan se on ollut hautautuneena yksikielisyyden paradigman alle. (Yildiz, 2012, 2–3.)

Yksikielisyyden paradigmaan perustuvan yhden äidinkielen määrittely on monesti hankalaa. Esimerkiksi omat lapseni ovat kasvaneet suomen, espanjan ja englannin kielen keskellä useammassa maassa. Kaksi kolmesta lapsestani kutsuivat taaperoina kaikkea juotavaa espanjankielisellä sanalla ”agua” (vesi), nyt kolmas käyttää samassa tarkoituksessa suomalaista, savolaista, sanaa ”maetoo”. Yhden onnistuneen illallisen jälkeen samainen kuopus pyytää nyt mitä tahansa syötävää sanomalla espanjaksi ”pato” (ankka). Kielten sekoittaminen ensimmäisinä elinvuosina monikielisessä perheessä on yleistä, mutta se myös tuo ilmi yhden äidinkielen aseman kompleksisuutta. Vaikka ihmisellä voi olla useampia äidinkieliä, esimerkiksi Suomen väestörekisteriin voi ilmoittaa vain yhden äidinkielen. Vallalla olevasta yksikielisyyden

¹ Suomessa raadollisena esimerkkinä yksikielistämisestä on saamelaisten suomalaistaminen 1900-luvun puolivälin tienoilla.

paradigmasta johtuvat arkipäiväiset käytänteet häivyttävät monikielisuuden usein näkymättömiin.

3.2 Mitä on monikielisyys?

Monikielisyys on useamman kielen sujuvaa tai vähemmän sujuvaa taitoa (Kyllönen, 2011, 3). Se ei välttämättä tarkoita, että kielet olisivat kaikki yhtä vahvoja, vaan että yksilö pystyy kommunikoimaan kyseisillä kielillä riittävästi. Monikielinen (multilingual) ihminen osaa kolmea tai useampaa kieltä, siinä missä kaksikielinen (bilingual) käyttää kahta, ja yksikielinen (monolingual) yhtä kieltä. Suurin osa maailman ihmisistä on vähintään kaksikielisiä. Kaksi- tai monikielisyys on ollut osa myös kirjallisuutta yhtä kauan kuin kirjallisuutta on ollut olemassa: kirjoittivat oppineet vuosisatoja tekstinsä latinaksi, vaikkei se ollut heidän äidinkieltänsä. Monikielisuuden tutkimuksen kentällä puhutaan paljon kielten yhteen sulamisesta, siitä että kieliä ei tulisi käsitellä erillisinä, tarkkarajaisina yksikköinä, vaan eräänlaisena kommunikaation valtamerenä, jossa eri kielet ovat jatkuvassa liikkeessä, osin päällekkäisiä ja niiden rajat ovat häilyviä:

a more productive view is to understand textual occurrences of multilingualism as the creation and dissolution of codes rather than as a switch between pre-existing, normative codes (Grönstrand, Huss & Kauranen, 2019, 6).

Tätä teoriaa tukee myös professori Steven Kellmanin käyttämä termi ”translingual”, joka viittaa kielten välissä olemiseen. ”Translingual” ja ”multilingual” ovat osin päällekkäisiä ja kääntyvät molemmat suomen kielellä monikielisuudeksi. ”Translingual” kuitenkin korostaa liikettä kielten rajojen välillä, siinä kun monikielisyys painottuu usean kielen osaamiseen. Kellman (2000, 7) käyttää termiä ”literary translingualism” kuvaamaan kirjallisuuden monikielisyyttä, sitä että kirjoittaja kirjoittaa eri kielellä kuin hänen äidinkieltänsä on. Transkielisyys ei kuitenkaan ole suomen kieleen vakiintunut termi ja käytän tässä tutkimuksessa selkeyden vuoksi ainoastaan termiä monikielisyys.

3.3 Ylirajaisuuden määritelmä

Ylirajaisuus on nimensä mukaisesti rajoja ylittävää toimintaa. Nämä ylitettävät rajat voivat olla kansallisten ja kielellisten rajojen ohella myös kulttuurisia, uskonnollisia tai etnisiä. Erityisesti

globaaliuden myötä monet kielet ja kulttuurit ovat levittäytyneet pysyvästi useiden kansallisten rajojen yli niin tiiviiksi osaksi yhteiskuntaa, että olisi vajavaista huomioida niitä vain maantieteellisten rajojen viitekehyksessä.

Ylirajaisuus on siis erilaisten rajojen – diskurssiivisten, symbolisten, institutionaalisten, sosiaalisten, kansallisten, kulttuuristen, kielellisten ja maantieteellisten – yli tapahtuvaa liikettä, toimintaa ja sosiokulttuurista olemista, joka venyttää olemassaolevia rajoja ja synnyttää kokonaan uusia alueita, tiloja ja kulttuureja (Nissilä, 2016a, s. 47–49).

Ylirajaisuuden synonyyminä joskus käytetään termiä transnationaalisuus, mutta ne eroavat toisistaan, samoin kuin monikielisyys ja transkielisyys. Kun transnationaalisuus johtaa ajattelemaan kansakuntien rajoja ja niiden ylittämistä, ylirajaisuus ulottaa terminä myös muille rajapinnoille, sekä niiden väliin ja rinnalle syntyville uusille alueilla (Nissilä, 2016a, 47–49). Ylirajaisuuden voi nähdä transnationaalin kattoterminä. Kirjallisuudentutkimuksessa yleisemmin käytössä oleva ylirajaisuus on luonteva tapa lähestyä aihetta, sillä kirjallisuuden instituutiot ja kirjalliset tuotokset toimivat ja tapahtuvat näillä useilla kentillä. Nissilä huomauttaa myös, että vaikka transnationaali lähestymistapa pyrkii ymmärtämään ilmiöitä kansallisten rajojen yli, ei tutkimuksessa ole tarkoitus unohtaa näitä rajoja, vaan ottaa huomioon globaali näkökulma lokaalin rinnalla (emt, 77; Nissilä, 2016b, 69). Ylirajaisuutta voi määritellä myös sisartermin rajallistamisen (bordering) kautta. Kun rajallistaminen on rajojen uudelleenmäärittelyä (Kauranen et al. 2016, 4–5), ylirajaisuus viittaa rajojen ylittämiseen ja niiden häivyttämiseen.

3.4 Luovasta kirjoittamisesta

Kirjoittaminen on ajatusvirran kielellistämistä, muokkaamista ja jäsentämistä. Teksti kumpuaa kirjoittajan sisältä, mutta kirjoittaminen ei tapahdu tyhjiössä. Se pohjautuu kirjoittajan kokemuksiin, elämään yhteisössä, yhteydessä toisiin ihmisiin ja edeltäviin teksteihin. Kirjoittaminen tapahtuu hetkessä (ks. kirjoitustapahtuma: Svinhfuvud, 2016, 38.), mutta teksti pysyy ja siihen voi palata jälkikäteen. Kirjoittaminen, erityisesti luova kirjoittaminen, on henkilökohtaista. Se on tiukasti sidoksissa kirjoittajan minään, identiteettiin. Toisaalta kirjoittamisen taustalla voi olla vahvasti vaikuttavia sosiaalisia ja poliittisia tekijöitä. Miksi tekijä haluaa tekstinsä kuuluviin? Mitä hän haluaa sanoa ja kenelle? Ja tietysti kirjoittaminen on yhteydessä toisiin, sitä edeltäviin ja myös sen jälkeen tuleviin kirjoitettuihin teksteihin.

Kokonaisvaltaiseen kirjoittamiseen perehtynyt Kimmo Svinhufvud jakaa kirjoittamisen kolmeen osa-alueeseen: tekstiin, kirjoittamisen prosessiin ja kirjoituskulttuuriin (Svinhufvud, 2016, 14). Tässä tutkimuksessa keskityn kielenvaihdoksen vaikutukseen kirjoitusprosessissa, mutta huomioin myös valmista tekstiä ja toisaalta kirjailijaa ympäröivää kirjoituskulttuuria. Englantilainen kielitieteilijä ja tutkija Roz Ivanič puolestaan lajittelee kirjoittamiskäsityksiä kuuden kohdan listauksen avulla. Hän määrittelee kirjoittamisen olevan: taitoa, luovuutta, prosessi, tekstilajin tuottamista, sosiaalista toimintaa ja sosiopoliittista toimintaa. Nämä kirjoittamisen kerrokset näkyvät niin historiallisessa kirjoituskäsityksen kehityksessä, kuin nykyisessä kirjoittamisen opetuksessakin. Svinhufvud määrittelee näiden suuntausten olevan kirjoittamisen eri puolia, jotka ovat koko ajan läsnä. (Emt, 23.) Esimerkiksi oikeaoppisten lauseiden tuottaminen tai ainakin kielioppisääntöjen tunteminen on kirjoittamiselle edelleen olennaista, vaikka lopputulosta tarkasteltaisiinkin luovuuden tai sosiaalisten vaikutusten kannalta. Toisaalta virheetön, oikeaoppinen teksti ei ole ns. hyvää tekstiä, jos siitä puuttuu sisältö ja tarkoitus. Luovan kirjoittamisen voidaan siis sanoa olevan monipuolista ja monialaista toimintaa, jota ohjaavat erilaiset sosiopoliittiset, sosiaaliset ja yksilölliset vaikuttimet, sekä ympäröivä kirjoituskulttuuri.

4. MONIKIELISYYS JA YLIRAJAISUUS KIRJALLISUUDESSA

4.1 Monikielisyys kirjoitusprosessissa

Kirjallisuudessa monikielisyydellä viitataan usein siihen, että kirjoittaja kirjoittaa kielellä, joka ei ole määritelty hänen äidinkielekseen, eli niin kutsutuksi vahvimaksi kieleksi. Monikielisyys voi ilmetä myös muilla tavoin. Esimerkiksi kirjoitusprosessia voi tehdä useammalla kielellä yhtäaikaaisesti: ajatella yhdellä, kirjoittaa toisella, hetken päästä kääntää kolmannelle kielelle, ja niin edelleen. Toisaalta monikielisyys voi käydä ilmi tekstin pintakerroksista, useiden kielten käyttämisestä yhdessä tekstissä. Tällainen useiden kielten käyttö haastaa vastaanottajaa. Ymmärtääkö lukija tekstin, vaikkei osaisi kaikkia siinä käytettyjä kieliä? Entä onko sillä kirjailijan kannalta merkitystä? Haastatteleman kirjailija Lois Armas on esikoisteoksessaan ratkaissut ongelman käyttämällä apuna suurpiirteistä käännöstä heti vieraskielisen lausahduksen perässä. Esimerkiksi näin:

kerron, että hän on nyt Suomessa, ja he hymyilevät ja sanovat: Ahora te tocó a ti tener a la muchachita lejos, mikä tarkoittaa, että nyt minulla vuorostani on taas joku rakas ihminen kaukana. Kun raotan varovasti padan kantta ja kokeilen höyryävää yaprakia, mietin sitä; en usko, että El Bachan syyrialaiset ovat itse asiassa ikinä astuneet jalallaankaan Syyriaan. (*Flora*, 195/377.)

Armas kääntää espanjankielisen lausahduksen merkityksen, mutta jättää syyrialaisen ruoan nimen (yaparak) kääntämättä. Kappaleen ymmärtämisen takia on tärkeä tietää, mitä ”El Bachan veljekset” Floran isälle sanoivat, mutta höyryävän ”yaprakin” tuoksu lisää kerroksen eksoottisuutta tekstiin, eikä lukijan välttämättä tarvitse tarkalleen tietää, millaisesta ruokalajista on kyse. Jää lukijan vastuulle haluaako hän selvittää sen vai ei. Armas itse kokee espanjankielisten lausahdusten käytön oleellisena todellisten tuntuisten hahmojen rakentamiselle:

it wouldn't have been as genuine if I would have written that they [Flora's parents] said that Helsinki is "odd" instead of "rara". Same with Flora calling her dad *papi*, it gives the reader that extra knowledge of who she is, of the language she grew up with (Armas, 4.1.2024.)

Kielten välissä taiteilu on osa monikielisen kirjailijan päivittäistä työtä. Armas kirjoitti teoksensa englanniksi, mutta huomasi välillä työskentelevänsä myös suomeksi:

Especially expressions that Ulla would say, or Ulla's man would say, I would think in Finnish and most of the time translate to English (Armas, 4.1.2024).

Useat kuuluisat kirjailijat ovat olleet monikielistä työskentelyä vastaan, vaikka he itse ovat julkaisseet useilla kielillä. Esimerkiksi englanniksi ja ranskaksi julkaisseet T. S. Eliot ja Samuel Becket ovat molemmat pohtineet kaksikielisen runollisuuden mahdottomuutta, sillä jo yhden kielen täydellinen hallinta ja poeettinen käyttö on niin vaativaa (ks. Kellman, 2000, 9). Myös Armas kertoo kokeneensa itsensä aluksi kömpelöksi kirjoittaessaan englannin kielellä, vaikka se hänen pääkielensä nykyisin onkin. Pyrkimys kielelliseen virheettömyyteen ei kuitenkaan ole olennaista monikieliselle ilmaisulle ja toinen vieraampi kieli voi antaa kirjoittajalle enemmän kuin ottaa. Armas näkee, että haasteista huolimatta monikielisyys rikastaa kerrontaa:

To me, literature is not made of language but instead, literature is made of the bold, different, surprising ways the author has of using that language to transmit feelings and to tell a story. I am using quotation marks above to say “better” or “well composed” because as we all know, art is above all subjective: multilinguality contributes to that subjectivity, to that complexity; it doesn’t take away from it. (Armas, 8.12.2023.)

4.2 Kielen valinnan problematiikka: Pakko vai vapaus

Työskentelykielen vaihdokseen on luultavasti yhtä monta syytä kuin on vaihtajaakin. Silti kieltä vaihtavissa kirjailijoissa on erotettavissa kaksi selkeää ryhmää: ne, jotka vaihtavat kieltä omasta halustaan ja ne, jotka tekevät sen pakosta. Kotimaastaan paenneet kirjailijat joutuvat usein vaihtamaan työskentelykieltä, voidakseen jatkaa ajatustensa julkaisua. Toisella kielellä kirjoittaminen voi olla vaatimus myös julkaisutahon puolelta. Toisaalta useat kirjailijat ovat vaihtaneet työskentelykieltä omasta tahdostaan. Pienen kielialueen kirjailija voi pyrkiä saavuttamaan laajemman yleisön kirjoittamalla toisella kielellä. Kieli on olennaista yhteisöön kuulumisessa, mutta myös sen ulkopuolelle jäämisessä tai jättäytymisessä. Uusi kieli voi tarjota uuden, vapauttavan näkökulman. Se voi olla myös poliittinen kannanotto.

[N]ow it feels as if English is my language, and I also feel a certain sense of duty writing in English – – There is, however, a part of me that feels quite sad about not writing in Spanish, my childhood language. Some days it feels as if I am bowing to the majority, to belong. Some other days I am more compassionate and have a wider perspective, and I can feel how of my own accord, English became the language of coziness for me, the language in where I grew up to be who I am – – I intentionally write literature in the language of my choosing because that is also a political statement for me: I am here creating art, and I am going to make that art my way. (Armas, 8.12.2023.)

Usean kielen välissä toimivalle, monikieliselle henkilölle kielten vaihtelu on arkipäivää. Olisikin luonnotonta olettaa, että monikielinen kirjailija pysyisi työssään vain yhdessä kielessä.

Kielivalinnalla voi ottaa etäisyyttä tiettyihin aiheisiin ja lähentyä toisia. Se voi myös muuttaa kerrontatapaa. Armas on huomannut, että espanjaksi kirjoittaessaan hän käyttää enemmän adjektiiveja ja hänen kerrontansa on poeettisempaa kuin englannin kielellä. Talaskiven (2020, 9) mukaan kielenvaihtaminen voi vapauttaa ahdistavista kokemuksista, jotka on koettu äidinkielellä. Myös Yildiz (2012, 203) kirjoittaa, että kuulumisen kokemuksen lisäksi äidinkieleen voi sijoittua yhteisön ulkopuolelle jäämisen tunteita, tai muita negatiivisia kokemuksia. Kielen vaihtaminen tarjoaa mahdollisuuden luoda itsensä uudelleen, omilla ehdoilla.

[M]y childhood is filled with traumatic experiences within my family of origin – and that trauma took place in Spanish language. This is something I have not disclosed publicly but that I have been pondering lately: I probably cannot talk about language and about my choices (writing in English) for much longer without acknowledging that English was the language of my choice precisely (or largely due to the fact) because English has been the language that I have built my safe life with, far from my family of origin. (Armas, 8.12.2023.)

Toisaalta kielenvaihtaminen voi johtua pelkästään kokeilunhalusta, tai tyylyttelykeinojen etsinnästä. Joskus toinen kieli vain tuntuu sopivammalta tiettyyn aiheeseen. Huomaan sen itse tätä työtä kirjoittaessa. Esikirjoitan osan lauseista tai kappaleista englanniksi, joskus espanjankielisiä sanoja sekaan sotkien, ennen kuin uudelleenkirjoitan ne suomeksi.

Katri Talaskiven mukaan äidinkielestä irtaantumiseen voivat johtaa muun muassa vieraantumisen ja ulkopuolisuuden tunteet, tai uusien kokemisen tapojen ja yhteyksien etsiminen (Talaskivi, 2020, 6). Palkittu intialaistaustainen Jhumpa Lahiri kirjoitti aikansa englanniksi, kunnes hän päätti muuttaa Italiaan, opetella uuden kielen ja kirjoittaa nyt romaanejaan italiaksi. Hänen italiankielisiä teoksiaan käännetään takaisin englanniksi. Tällainen vapaaehtoinen syväasukellus uuteen kieleen ja kulttuuriin on harvinaista, usein kokeellinen kielillä leikkittely on maltillisempaa.

4.3 Transnationaali-identiteetti kielten ja rajojen sekamelskassa: Ylirajainen kirjailija Suomessa

Ensin me itse asiassa käväistään yhdessä Vaasankadun baarissa, mutta suurin osa sen asiakkaista näyttää siltä, että ne haluaa Floran häipyvän takaisin kotimaahansa. Flora esittää, ettei välitä siitä, mutta kun ne vaan jatkaa tuijottamista, ja kun nyt kerran on niin, etten mäkään varsinaisesti mikään valkoinen ole, mua alkaa hermostuttaa. (*Flora*, 2023, 160/377.)

Monikielisyys ja yllirajainen tausta näkyvät usein kirjailijan teoksissa ja aihevalinnoissa. Rajoja ylittävä henkilökohtainen historia vaatii reflektointia ja toistuukin usein kirjailijan tuotannossa. Myös Armas on huomannut, että yhteisöön kuuluvuuden (belonging) teemat tulevat esiin hänen töissään, vaikka hän ei aina niin tahtoisikaan. Esikoisteoksessa, *Florassa* (2023), yhteisöön kuulumisen ja sen ulkopuolelle jääminen näkyvät monen henkilön kokemuksissa. Armasin valitsema kerrontatapa nostaa esiin tätä teemaa: Kirjan nimihenkilöä Floraa kuvaillaan eri henkilöiden silmin, mutta hän itse ei pääse ääneen. Hän ei siis tavallaan ole täysvaltainen jäsen yhteisössä, joka hänen ympärilleen muodostuu. Toisaalta Flora on tämän yhteisön kantava voima; syy, joka yhdistää kaikkia äänessä olevia henkilöitä.

[M]e kumpikin katsotaan, kun Flora pukeutuu, kokeilee kahta eri asua peilin edessä, mutta ei näytä vakuuttuneelta. »Puhu suomea», Flora vaatii, ja poikaystävä pyörittelee mulle silmiään ja lähtee keittiöön. »Puhu suomea», mä säästän Floraa. Että toi mies osaa välillä olla lapsellinen. (*Flora*, 2023, 232/377.)

Kirjailijalle transnationaalisuus on usein luontevaa. Kirjailijat ja taiteilijat ovat kautta aikain matkustelleet, opiskelleet ja asuneet eri maissa. Moni kirjailija on joutunut myös pakenemaan kotimaastaan. Tämä luontaisuus ei silti tarkoita, etteikö transnationaali tausta vaikuttaisi kirjailijaan. Armas on syntynyt ja viettänyt lapsuutensa Venezuelassa, nuoruutensa Galiciassa, Espanjassa ja aikuisuutensa Suomessa. Hän kertoo löytävänsä itseänsä pohtimasta kansallista identiteettiään yhä uudestaan ja uudestaan.

[S]ome days (or some years) I feel only Venezuelan, I feel very much Latin American; some other days I feel Galician, some other days I don't even think about those years and those places and those identities. But even if there are days when I feel "only" from one place, if I look closer, I am still very much informed by these three homes I've had. (Armas, 8.12.2023.)

Armas kokee, että hänen transnationaali taustansa osaltaan ohjaa häntä huomioimaan esimerkiksi etuoikeuden ja epäoikeudenmukaisuuden kysymyksiä:

I also believe that a transnational background, to many, comes unavoidably with a political positioning: I cannot overlook issues of privilege when I write, when I live, when I read – that will show in my writing. (Armas, 4.1.2024.)

Toisaalta monikielisyys ja yllirajaisuus tarjoavat kirjailijalle mahdollisuuden identifioitua laajempaan kontekstiin niin kielellisesti kuin kulttuurisesti. Ylläpitämällä yhteyksiä lähtömaihin transnationaalit kirjailijat luovat uusia, kansalliset rajat ylittäviä laajoja kirjailijaverkostoja ja yhteisöjä (Nissilä, 2016a, 23). Pattanyak kirjoittaa, että monikielinen identiteetti (multilingual

identity) ulottuu intiimistä läheisyyden kielestä kaukaisempiin kielialueisiin. Samalla yksi kieli voi edustaa yhtä kulttuuria laajempaa kokonaisuutta, sillä eri kulttuureja ilmaistaan useamman kuin yhden kielen kautta (Pattanyak, 2003b, 57). Pattanyakin ajatus konkretisoituu transnationaalien kirjailijoiden muodostamissa maailmanlaajuisissa monikielissä verkostoissa ja yllirajaisen kirjailijan monikielinen identiteetti muodostuu näiden kerrosten ja verkostojen pohjalta.

4.4 Yllirajainen ja monikielinen kirjallisuus Suomessa

Koska kirjallisuus muodostuu kirjoitetuista sanoista ja tapahtuu pääasiallisesti yhdellä, tai ainakin rajatulla määrällä kieliä, on kirjallisuus helppo sitoa yhteen kieleen ja kansallisuuteen. Kuten yksikielisyyden paradigma, tämä ajattelu pohjaa vahvasti 1800-luvun nationalismiin ja romantiikkaan. Sitä ennen Länsimainen kirjallisuus nähtiin enemmän yhtenä laajana kokonaisuutena: Antiikin perinteiden jatkajana². Kansallisuusaatteen ja kielipolitiikan tiivis yhteen kytkeytyminen johtivat myös ruotsinkielisen kirjallisuuden irtaannuttamiseen suomenkielisestä perinteestä. 1800-luvun lopulta lähtien Suomen kirjallisuutta on kirjoitettu, julkaistu ja kanonisoitu joko suomeksi tai ruotsiksi ja Suomen kirjallisuushistoria kuvataan pääasiassa yksikielisenä. Olennaista on kuitenkin huomata, että useat suomalaiset klassikkokirjailijat, kuten Aleksis Kivi ja Hella Wuolijoki, ovat hyödyntäneet suomen kielen ohella muun muassa ruotsin ja viron kieliä. Suomessa on ollut kautta aikain myös pieniä etnisiä ryhmiä, kuten saamelaiset, jiddišinkieliset ja tataarit, joiden edustajat ovat joutuneet pohtimaan kielivalintojaan kirjoittaessa ja julkaistessa tekstejään. (Nissilä, 2016b, 63–70.)

Monikielisyys nykykirjallisuudessa syntyy tekijöiden, tekstien ja lukijoiden vuorovaikutuksessa, sekä kirjallisissa ja poliittisissa instituutioissa yhteiskunnan eri tasoilla (Kauranen, et al. 2016, 4). Globalisaatio, jatkuva muuttoliike, sekä tietoliikenneyhteydet ovat nopeuttaneet kielten ja kulttuurien yhteen solmiutumista ja uusien kulttuuristen tilojen rakentumista ennennäkemättömällä tavalla. Nissilä jakaa Suomen yllirajaisen kirjallisuuden kahteen kategoriaan: vanhaan ja uuteen. Ensimmäinen kategoria käsittää yllä mainitun kaltaiset yllirajaiset tekstit. Uusi yllirajainen kirjallisuus alkaa vuosituhannen vaihteesta, sillä silloin

² Tosin tämäkin ns. laaja määrittely poissulkee esimerkiksi Aasiasta tulevan kirjallisen perinteen.

ylirajaisten, transnationaalien ja monikielisten kirjailijoiden määrä Suomessa alkoi lisääntyä huomattavasti mm. pakolaisten myötä (Nissilä, 2016a, 31).

Mediassa puhutaan paljon maahanmuuttajakirjallisuudesta ja maahanmuuttajataustaisista kirjailijoista. Käsitteet ovat ongelmallisia, sillä maahanmuuttajataiteilijat ovat keskenään hyvin erilaisia: he tulevat eri kieli- ja kulttuuriympäristöistä, erilaisista sosioekonomisista lähtökohdista, iästä ja sukupuolesta puhumattakaan. Termi lataa myös odotuksia kirjailijoille, sillä heidät nähdään helposti vain tämän päälle liimatun ryhmittymän edustajana, ei itsenäisinä luovina taiteilijoina. (Nissilä, 2016a, 53; Nissilä, 2016b, 73–74.) Moni haluaisikin mieluummin olla ”vain kirjailija” maahanmuuttajakirjailijan sijaan. Armas pohtii esikoisteoksensa arvostelua seuraavasti:

Something in the review struck me as odd, though: he [the critic] said that the translation was so well made, that in this case the book could almost have two authors. Now. If a Finnish author writes a book in Finnish, and the English translation is flawless (like Maria’s [kääntäjä Maria Lyytinen] is), it is unlikely that any critic would say that the book could almost have two authors. They would just praise the translation, and rightly so. Just as no one would say that Haruki Murakami’s work translated from Japanese to English, flawless as is, would then make the book authored by Murakami and the translator. So this comment wasn’t really about praising Maria, but about questioning the true nature (or nationality) of my work, even if it didn’t cross his mind probably at the time of writing. This speaks of where we’re at with multilingual writing and the definition of Finnish literature nowadays in Finland. (Armas, 4.1.2024.)

Vaikka monikielisyyttä on Suomen kirjallisessa elämässä ollut kautta aikain, säilyy yhden kielen paradigma vahvana. Esimerkiksi Suomen kirjailijaliiton jäseneksi ei edelleenkään yhdistyksen sääntöjen perusteella voi hakea kuin suomen kielellä julkaiseva kirjailija. Kunniajäseneksi liitto tosin voi pyytää: ”liiton tarkoitusperiä ja suomalaista kirjallisuutta ansiokkaasti edistäneitä suomalaisia ja ulkomaalaisia henkilöitä” (Suomen Kirjailijaliitto ry:n säännöt). Myös kansallisen kaanonin määrittely on monimutkaistunut ylirajaisen kirjallisuuden yleistymisen myötä. Ylirajainen ja transnationaali kirjallisuus on usein monikielistä. Esimerkiksi Armasin teos on julkaistu ainoastaan suomeksi ja Suomessa, mutta hän ei ole suomalainen, eikä hän kirjoita suomeksi. Onko kyseessä suomalaisen kaanoniin kuuluva teos? Toisaalta, jos kieli on ainoa määrittäjä, kuinka käy eri kielillä kirjoittavien suomalaisten kirjailijoiden materiaalin kanssa? Ovatko Cia Rinteen monikieliset runot ja Hannu Rajaniemen englanniksi kirjoittamat scifi-romaanit suomalaista kirjallisuutta vai eivät? Osa Suomen kirjalliseen kulttuuriin muodostuneista rakenteista on vanhentuneita, eivätkä ne sen takia vastaa ylirajastuneen ja transnationalisoituneen yhteiskunnan vaateisiin. Suomalaisen kirjallisuuden luokittelu ja määrittäminen kaipaavat selvästi ajanmukaistamista.

4.5 Maahanmuuttajataustaisen kirjailijan haasteet Suomessa

Ulkomaalaisen, vieraskielisen kirjailijan sopeutuminen Suomen kirjalliseen elämään ei ole ongelmatonta. Nissilä kirjoittaa, että kielitaidon merkitys korostuu olennaisesti muulla kuin valtakielillä kirjoittavien kirjailijoiden keskuudessa, sillä kielitaidon puuttuessa esimerkiksi aiemmin tuotettuun kirjallisuuteen on vaikea tutustua ja kirjallinen kenttä voi jäädä vieraaksi. Myös muulla kuin valtakielillä toimivan kustannustoimittajan löytäminen voi olla haastavaa. Lisäksi muun muassa apurahojen hakeminen ja saaminen, järjestöjen jäsenyys, julkaisukanavien löytyminen, verkostojen puute ja suomalaiseen taidemaailmaan hyväksytyksi tuleminen aiheuttavat monille päänvaivaa (Nissilä, 2016b, 74; Nissilä, 2016a, 20–21). Useat jatkavatkin tekstiensä julkaisua omalla kielellään entisille lukijakunnilleen esimerkiksi internetin kautta.

Kirjallisuuden tutkija Katri Talaskivi kartoittaa väitöstutkimuksessaan (2021) muunkielisten (ei suomen, ruotsin tai saamen kielellä kirjoittavien) kirjailijoiden asemaa Suomen kirjallisuuskentällä. Hänen tekemästä laajasta kyselytutkimuksesta selviää kirjailijoiden kokemus siitä, että heidän asemaansa parantaisivat erityisesti ammattilaisverkostot ja se, että heitä kohdeltaisiin ammattilaisina eikä maahanmuuttajina. Myös Armasin kokemuksista huokuu ammatillisten verkostojen tärkeys. Apuna hänen esikoisteoksensa kirjoitusprosessin etenemisessä, verkostojen löytymisessä ja lopulta julkaisusopimuksen saamisessa oli toinen, jo jalansijaa saanut maahanmuuttajataustainen toimittaja ja kirjailija Koko Hubara³.

Armas kertoo, että kirjaprosessinsa aikana hänellä oli vaikeuksia, koska hän kirjoittaa englanniksi. Hänen osallistumisestaan suuren kustantamon järjestämälle kirjoituskurssille pohdittiin pitkään, koska englannin kielellä työskentelevän kustannustoimittajan löytäminen koettiin hankalaksi.

[S]ome of the institutions (not only publishing houses) who hold the power to (still up to this day) define “Finnish literature” are not really doing the homework of examining how art is now more than language; yes, even when it comes to literature. “National art” is a concept that although not yet completely outdated, is at a great process of expansion. Yet some of these institutions remain very much stuck. And so, answering your question: this makes it quite difficult for great works to get big visibility, this is, to be published. But this is also a loss: a loss for the readers to encounter brilliant literature. (Armas, 8.12.2023.)

³ Hubara on esimerkki maahanmuuttajakirjailija-termin epämääräisyydestä, sillä hän on syntyperäinen suomalainen ja kirjoittaa suomen kielellä. Viitataan Hubaraan maahanmuuttajataustaisena kirjailijana, sillä hän itse korostaa töissään omaa värillisyyttään ja monikulttuurista taustaansa.

Lopulta Armas kuitenkin löysi Hubaran avulla kustannustoimittajan ja kustantamon, joiden kanssa koki täydellisen vapauden kirjoittaa.

I cannot tell you what conversations (or of what length) they went through internally at WSOY, but I can share the feeling I got: of complete freedom. Leena (who ended up being my editor) did not bat an eye about the fact I wrote in English; this wasn't a "big deal" or an oddity. It felt very much like "business as usual", I didn't feel singled out, and this was a great feeling: it gave me such a sense of possibility. (Armas, 8.12.2023.)

Positiivisia kokemuksia on onneksi muillakin. Suomessa on 2000-luvun aikana debytoinut useita eri puolilta maailmaa maahan tulleita kirjailijoita (Nissilä 2016a, 19). Armas itse on alkanut kirjoittaa toista romaaniaan ja toivoo jatkossakin työskentelevänsä saman kustantajan kanssa. Sopimusta hänellä ei kuitenkaan vielä ole.

5. PÄÄTELMIÄ

Kielellä on suuri merkitys ilmaisussa. Työskentelykieltä vaihtamalla kirjailija voi ottaa etäisyyttä aiheeseen tai löytää vapauden ilmaista itseään uudella tavalla. Kirjailijan monikielisyys voi rikastaa kerrontaa ja toisaalta tekstiin voi tuoda uusia tasoja lisäämällä sinne erikielisiä ilmauksia. Kielen vaihdoksen syy näyttää vaikuttavan, jos ei suoranaisesti itse teksteihin, niin ainakin vaihdoksen keston. Kirjailija, joka tietoisesti rakentaa minäänsä uudella kielellä pysyy luultavammin valinnassaan, kuin kirjailija, joka tyyllittelee kokeilunhalussa. Toisaalta monikielisuuden kentällä kielten yhteen sulaminen ja erilainen aaltoilu kielten välillä on arkipäivää. Monikielisyys on kirjailijalle uusi tila kielten välissä, ja se kurkottaa laajemmalle, kuin vain näiden kielten oikeaoppiseen hallintaan.

Transnationaali tausta näkyy usein kirjailijan tuotannossa teemojen ja aiheiden valinnan kautta, mutta maahanmuuttajakirjailijat eivät kuitenkaan halua identifioitua ainoastaan ryhmänsä edustajiksi. Monikielisyys, transnationaalisuus ja ylirajaisuus nivoutuvat yhteen ja kieli onkin olennainen osa esimerkiksi yhteisöön liittymisessä tai sen ulkopuolelle jäämisessä.

Maahanmuuttajataustaisille kirjailijoille kielitaidon puute johtaa ongelmiin, jotka saattavat pahimmillaan katkaista kirjailijan uran. Ammattimaisesta verkostoitumisesta on apua, mutta verkostoituminen suomalaisella kirjallisuuskentällä on muunkielisille kirjailijoille haastavaa. Toisaalta maahanmuuttajakirjailijoiden ylirajaiset verkostot luovat uutta kirjallista kulttuuria kansallisen ja kansainvälisen välissä.

Vallalla oleva yksikielisuuden paradigma on häivyttänyt monikielisyyttä pois näkyvistä ja suomalaisen kirjallisuuden luokittelu ja määrittely kaipaavat ajanmukaistamista. Onko tarpeen edelleen luokitella kansallista kirjallisuutta, vai voitaisiinko keskittyä taiteeseen sellaisena kuin se on? On syytä myös pohtia maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden asemaa Suomessa ja sitä, kuinka haitallista leimallisuutta ja piilorasismia kirjallisten instituutioiden sisällä voisi vähentää. Maahanmuuttajataustaisiin kirjailijoihin suhtautumista kustannus- ja järjestöpuolella tulee kartoittaa ja tuoda julki.

Keskityin tässä tutkimuksessa kirjailijan näkökulmaan tutkimuksen rajallisen mitan vuoksi. Samaa tapaustutkimusta voisi laajentaa selvittämällä esimerkiksi kääntäjän ja kustannustoimittajan kokemuksia ja tutkimalla teoksen vastaanottoa yhteiskunnallisella tasolla, tai syventymällä englanninkieliseen käsikirjoitukseen ja suomenkieliseen julkaistuun tekstiin,

niiden eroihin ja yhtäläisyyksiin. Toisaalta useamman kirjailijan syvähaastattelulla voisi saada monipuolisempaa tietoa kielen vaikutuksesta työskentelyprosessiin ja kirjailijaidentiteetin, sekä kirjailijan identiteetin rakentamiseen. Kielenvaihdoksen taloudellisia vaikuttimia voisi kartoittaa tutkimalla suomalaisten kirjailijoiden ulkomaisille markkinoille suunnattuja, esimerkiksi englanniksi kirjoitettuja teoksia ja niiden julkaisua. Uskon, että tutkimusta kannattaa päivittää jatkuvasti, sillä kirjailijan työskentelypiiri, sekä kieli- ja kulttuuriympäristö ovat jatkuvassa muutoksessa globalisaation ja muuttoliikkeen myötä.

LÄHTEET

- Armas, Lois 2023. *Flora*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Armas, Lois. Sähköpostihaastattelut 9.11.2023, 8.12.2023 ja 4.1.2024.
- Grönstrand, Heidi (toim.); Huss, Markus (toim.); Kauranen, Ralf (toim.) 2019. *The aesthetics and politics of linguistic borders : multilingualism in Northern European literature*. New York & London: Routledge.
- Hyvärinen, Matti 2017. Kertomushaastattelu. Teoksessa: Hyvärinen, Matti (toim.); Nikander, Pirjo (toim.); Ruusuvoori, Johanna (toim.) 2017. *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino. 145–162.
- Kauranen, Ralf; Huss, Markus & Grönstrand, Heidi. 2016. Introduction *The Processes and Practices of Multilingualism in Literature*. Teoksessa: Grönstrand, Heidi (toim.), Kauranen, Ralf (toim.), Löytty, Olli (toim.), Melkas, Kukku (toim.), Nissilä, Hanna-Leena (toim.) & Pollari, Mikko, (toim.) 2016. *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta*. SKS. 3–23.
- Kellman, Steven G. 2000. *Translingual Imagination*. USA: University of Nebraska Press.
- Kyllönen, Laura 2011. *Monikieliset kirjailijat Kielen vaihtaminen ja kirjailijan identiteetti*. Pro Gradu -työ Jyväskylän yliopisto.
- Latomaa, Sirkku; Pöyhönen, Sari; Suni, Minna & Tarnanen, Mirja 2013. *Kielikysymykset muuttoliikkeessä*. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nissilä, Hanna-Leena 2016a. ”Sanassa maahanmuuttaja on vähän kitkerä jälkimaku.” *Kirjallisen elämän yllirajaistuminen 2000-luvun alun Suomessa*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Nissilä, Hanna-Leena 2016b. *Yllirajainen kirjallisuus ja yksikielinen kirjallinen elämä Suomessa*. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2016*. 67–79.

- Pattanayak, D. P. 2003a. Mother tongues: the problem of definition and the educational challenge. Teoksessa A. Ouane (ed.), Towards a multilingual culture of education. Hamburg: UNESCO. 37–48.
- Pattanayak, D. P. 2003b. Multilingual contexts and their ethos. Teoksessa A. Ouane (ed.), Towards a multilingual culture of education. Hamburg: UNESCO. 49–58.
- Ropponen, Ville 2013. Kieltä, mieltä ja minuutta kirjoittamassa Mitä suomeksi kirjoittaminen merkitsee uussuomalaiselle kirjailijalle? Pro Gradu -työ Jyväskylän yliopisto.
- Suomen Kirjailijaliitto ry:n säännöt. <https://kirjailijaliitto.fi/liitto/saannot/> (27.12.2023).
- Svinhufvud, Kimmo 2016. Kokonaisvaltainen kirjoittaminen. (3. täydennetty painos, e-kirja) Helsinki: Art House.
- Talaskivi, Katri 2020. Äidinkieli ja kuuluminen Suomen muunkielisten kirjailijoiden kielivalinnoissa. Kulttuurintutkimus 36(2), 3–13.
- Talaskivi, Katri 2021. Kieli-ideologia ja kirjailijakäsitys 2010-luvun Suomessa. Muunkielisten kirjailijoiden kokemuksia suomalaisessa kirjallisuusinstituutiossa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8912-5>
- Yildiz, Yasemin 2012. Beyond the Mother Tongue. The Postmonolingual Condition. New York: Fordham University Press.

LIITE: Kysymykset kirjailijalle

OSA I: TAUSTA

Vastauspäivämäärä 9.11.2023

Name: Lois Armas

Age: 36

Nationality: Finnish/Spanish

Home country: Venezuela

Which countries have you lived in?

Which languages do you speak and write? (And at what age did you learn them and in which context?)

Do you consider yourself mono-, bi- or multilingual?

In which language do you think mostly?

(Does it change when writing? Or is it topic related? Or something else? What about dreaming?)

How would you divide the languages you use? Which is more personal? Which one is more official?

In your daily life, do you feel that there are many different, clearly marked languages, or do the different languages form more like an ocean, with blurred and overlapping borders?

OSA II: MONIKIELISYYS JA KIRJALIJA

Vastauspäivämäärä 8.12.2023

Changing languages seem to affect writers in their work. For example, when I write an email in Spanish, I try to be very super polite because that's the culture in México where I learned the language. In Finnish, my emails are more topic oriented and I try to go directly to the point without so many "korulauseet". In English it is somewhere in between. How do you feel about this? Does the chosen language affect the way you write?

You mentioned that you think mostly in English. Is that why you chose to write your first novel in English, even though your mother language is Spanish?

You also said that probably you will keep on writing in English in the future. Could you consider writing a novel in Finnish one day?

What do you think personally of multilingual writing? Does it make text superficial, or does it allow writer to dive in new kinds of depths in her text?

What about wordplay, (sanonnat, dichos, etc)? How deeply do you feel that you need to know the language before you can express yourself with it?

Do you feel that a foreign writer has chances to work and publish in Finland? Same as Finns? What are the troubles? Are there strong language barriers? How was your own experience getting your book published?

What is your personal nationality, where do you locate yourself? Do you feel like a “venezolana”, a Finn, a Galician? Does it matter to you? Are national borders even important for a writer?

Do you think your transnational background shows in your texts? How?

What other elements do you see important to your identity as a writer?

OSA III: FLORAN KIRJOITUSPROSESSI

Vastauspäivämäärä 4.1.2024

Tell me a little about your writing process when writing Flora. Focus on the language and culture aspects of the process that are visible to you.

To whom did you write your novel? What do you hope readers think and feel when reading Flora?

Why did you write Flora in English? Why not in Finnish, Spanish or another language?

Did you ever think in Finnish when writing Flora?

Could you have written it in Finnish? Would it have become different?

In Flora, the joint usage of different languages is expressed as a natural part of daily communication. People clearly switch through Finnish, Spanish and English even though it is not underlined in the text. Flora is studying Finnish, but the boyfriend is not very supportive, she finds Spanish speaking friends through her work, etc. In a way, multilingualism is also expressed through Finnish characters' different ways of speaking: Jesse speaks like a young, uneducated man, while Ulla and Katja use more literal and polite language in their thoughts. How did you express these very Finnish ways of speaking in English?

Also, you have used some Spanish words and expressions in the text, like Helsinki is "*rara*" and "*Está bien frío el día*". Why did you end up doing this?

There are strong themes of parenthood (especially motherhood), otherness and loneliness in the book. Also, the act of observing people from the outside creates layers to the story: Flora is presented through other characters' observations, Flora herself observes customers with Jesse in their coffee place and imagines their lives, and I can imagine you as a writer observing people for your characters, maybe in a similar setting. Writing about observing is also in a way writing about writing. Flora is only observed, she doesn't have her own voice. Why?

The translation of Flora is very well made. Did you work closely together with the translator?

And finally, is there anything else that you would like to tell me about writing Flora or multilingual writing overall?